

קהוט רק בישראל

1. איזה מהמאכלים הבאים לא הומצא בישראל?

- במבה
- ביסלי
- שקדי מרק
- תפוצ'יפס

הרחבה:

שקדי המרק באו לעולם ב-1952, בתקופת הצנע, כשבמפעלי אסם החליטו לפתח מוצר שיתאים להוספה למרק; מפעל הבמבה הראשון של אסם הוקם ב-1964, שם ייצרו במבה בטעם גבינה, שלא זכתה להצלחה גדולה. לאחר כמה ניסיונות הבינו במפעל באסם שהעם אוהב דווקא את החטיף בטעם בוטנים, והשאר היסטוריה; הביסלי, מתברר, הומצא "במקרה", כאשר אי שם בשנות ה-70 של המאה הקודמת זרק אפרים סעדון, אחד העובדים במפעל אסם, פסטה לתוך מכונת טיגון; ואילו התפוצ'יפס הראשון הומצא ככל הנראה באנגליה במאה ה-19.

2. "כיפת ברזל", מערכת ההגנה האווירית ליירוט רקטות שמגנה עלינו בהצלחה, היא המצאה ישראלית

נכון / לא נכון

הרחבה:

כיפת ברזל היא מערכת הנשק הראשונה בעולם שמיירת רקטות קצרות טווח ופגזים. המערכת פותחה על ידי חברת "רפאל" הישראלית, והחלה לפעול בשנת 2011. זוהי מערכת ניידת שיכולה להיות פעילה בכל שעה ובכל מזג אוויר.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

איך פועלת כిפת ברזל?

המכ"ם של המערכת מזהה שיגור של רקטה, הוא מעביר למערכת השליטה והבקרה מידע על המסלול שבו הרקטה עפה, ואז משוגר טיל יירוט, שמטרתו למנוע ממנה להגיע ליעדה. זה קורה כאשר הראש הקרבי של אותו טיל יירוט מתפוצץ בסמיכות לרקטה לפני שהיא מגיעה למטרה. לכיפת ברזל יכולת ליירט יותר מ-90% מהטילים.

3. תחום החקלאות בישראל מתגאה בשתיים מתוך ארבע ההמצאות/ההתמחויות הבאות:

- **המצאת הטפטפת, שהביאה למהפכה עולמית בשיטות השקיה**
- המצאת הממטרה
- **התמחות בגידול חקלאי במדבר**
- התמחות בגידול עצי ארז

הרחבה:

המצאת הטפטפת: הטפטפת היא אביזר השקיה המאפשר טפטוף איטי ומדויק לצמח, וחיסכון גדול במים. המים והדשן מועברים בטיפות, במידות מדויקות, היישר אל שורשיו של הצמח. הטפטפת הומצאה בשנות ה-50 של המאה הקודמת על ידי יעקב מוטס, חקלאי מראשון לציון, ופותחה על ידי שמחה בלאס, מהנדס מים, במפעל קטן בקיבוץ חצרים.

הגידול החקלאי במדבר: במרכז המחקר והפיתוח שבנגב מפתחים שיטות השקיה, גידול, דישון ועיבוד של גידולים חקלאיים בתנאי האזור. בין השאר הצליחו במקום לשכלל את ניצול המים המליחים להשקיה, לפתח זני גידול המתאימים לאזור, לשפר את איכות היבול ולהפוך משקים חקלאיים לרווחיים. בזכות ההישגים המרשימים בפיתוח חקלאות בתנאי מדבר, מסייעת ישראל בנושא למדינות רבות בעולם.

4. מי מבין הישראלים הבאים לא זכה בפרס נובל?

- הסופר ש"י עגנון
- שמעון פרס
- **חיים ויצמן**
- מנחם בגין

הרחבה:

הסופר ש"י עגנון זכה בפרס נובל לספרות בשנת 1966. בין כתביו המפורסמים: "תמול שלשום", "אורח נטה ללון", "שירה", "בדמי ימיה", "תהילה".

מנחם בגין קיבל את פרס נובל לשלום בשנת 1978 בזכות חתימת הסכם השלום עם מצרים. בגין היה פוליטיקאי ומדינאי. לפני הקמת המדינה היה מפקד האצ"ל, ולאחר הקמתה היה יו"ר תנועת החרות (שהפכה לליכוד) וראש ממשלת ישראל.

שמעון פרס זכה בפרס נובל לשלום בשנת 1994 על מאמציו להביא לשלום במזרח התיכון. שמעון פרס היה פוליטיקאי שכיהן כראש ממשלה וכנשיא במדינת ישראל.

5. אם אתם בשוק, והמוכר אומר לכם שהחסה שלכם שוקלת "מאתיים" גרם, סימן שאתם ב:

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

- שוק התקווה בתל אביב
- שוק ואדי ניסנאס בחיפה
- **שוק מחנה יהודה בירושלים**
- שוק רמלה

הרחבה:

השפה הירושלמית נולדה, ככל הנראה, במאות ה-19-20, כאשר הגיעו אליה תושבים מארצות שונות, שדיברו בשפות שונות. כל השפות האלה נפגשו בשוק, וביחד הצמיחו את השפה הירושלמית הייחודית – הכוללת ביטויים שכיום כבר כולנו משתמשים בהם, ולא יודעים שהם בכלל הגיעו מירושלים...

מילון ירושלמי מקוצר:

- מאיתים – מאתיים, כמובן
- אשתנור – לאפה
- אבו ארבע – משקפופר
- להפריק – להתחיל משחק כדורגל
- לקרקס – לנצח
- מציצה – סוכרייה על מקל
- פצלוחה – מוזנחת
- אבו יויו – שק קמח
- אבו ללה – להבהיל
- שערות סבתא – צמר גפן מתוק

6. צב היבשה המדברי הוא מין שקיים כמעט רק בישראל

נכון / לא נכון

הרחבה:

צב היבשה המדברי הוא מין שמוגדר בסכנת הכחדה חמורה. הוא חי בישראל באזור הנגב, במישור ימין ובמישור רותם, הוא צמחוני ומזונו הוא הצמחייה המדברית. בעבר חיו אוכלוסיות של הצב גם בצפון מזרח מצרים ובצפון חצי האי סיני, אולם כיום אוכלוסיות אלה כבר כמעט ולא קיימות. ההערכה היא שכיום קיימים כ-2,000-3,000 פרטים של המין הזה.

הפגיעה באזורי החולות באזור הנגב מהווה פגיעה קשה באוכלוסיית הצב – חלק משטחי החולות הופכים לשטחי אימונים של הצבא, עדרי הצאן והבקר רומסים חלקים אחרים של השטחים וחלק משטחי הנגב מופנים לחקלאות.

לא הרבה ידוע על צב היבשה המדברי, אך אנחנו כן יודעים שהוא פעיל מאוד בחורף, ובקיץ הוא נכנס לתרדמת קיץ. אויביו של הצב במחלקת החי הם בעיקר הכוח האפור (לטאה גדולה הטורפת אותו) וכן שועלים, כלבים ועורבים, המגיעים לאזור בעקבות בני האדם, ובני האדם עצמם – שאוספים צבים בניגוד לחוק.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

7. איזה מכתשי הנגב הוא הגדול ביותר בעולם?

- **מכתש רמון**
- המכתש הקטן
- המכתש הגדול
- מכתש עריף (שני מכתשים)

הרחבה:

מכתש רמון הוא מכתש הסחיפה (מכתש אירוזי) הגדול העולם, והוא אחד מחמשת מכתשי הנגב. עד לפני כמה שנים הכירו בעולם רק את מכתשי הנגב וסיני, ולכן השם הגיאולוגי של המכתש, Makhtesh, בא מהשפה העברית. חמשת מכתשי הנגב הם מכתש רמון, המכתש הגדול, המכתש הקטן ושני המכתשים – התאומים – בהר עריף. על שפת המכתש ניצבת העיירה מצפה רמון.

מכתשי הנגב וסיני הם תופעה נדירה בעולם, הם נוצרו מפעולה של כוחות סחיפה – זרימה של משקעים על שכבות הסלע – בעוד שרוב המכתשים הם לועות פעורים של הרי געש או שהם נוצרים בעקבות פגיעת מטאוריטים.

מכתש רמון עתיר בצמחייה ובבעלי חיים, ואפשר לפגוש בו דורסי יום, יעלים, פראים, נחשים, לטאות, תנים, זאבים, צבועים, שועלים, צבאים ועוד.

8. הוא – מקווה המים הנמוך בעולם; היא – אגם המים המתוקים הנמוך בעולם:

- הוא – ים המלח; היא – בריכת טל
- **הוא – ים המלח; היא – הכינרת**
- הוא – הים התיכון; היא – הכינרת
- הוא – ים סוף; היא – החולה

הרחבה:

חופי ים המלח הם המקום היבשתי הגלוי הנמוך ביותר בעולם. ים המלח נמצא על הבקע הסורי-אפריקאי, בגובה של כ-430 מטר מתחת לפני הים. הוא משמש מקום משיכה לתיירות מרפא ולתיירות אחרת מהארץ ומחו"ל ומופקים בו מינרלים ומלחים שונים. מאז שנות ה-70 של המאה הקודמת ירד מפלס ים המלח בכ-20 מטרים כתוצאה משאיבת מי הירדן, שימוש תעשייתי ותיירותי במים והתאיידות טבעית. חלקו הדרומי של ים המלח כבר נעלם וכיום ישנן בשטח הזה בריכות מלאכותיות המוחזקות על ידי מפעלי ים המלח, שהמים מוזרמים אליהן באמצעות תעלה.

הכינרת היא מאגר המים המתוקים הנמוך ביותר בעולם. היא משמשת מקור מים למערכת הארצית, לצרכנים המקומיים ולממלכת ירדן. כיום מספקת הכינרת פחות מרבע מצריכת המים השנתית של מדינת ישראל הודות למפעלי ההתפלה שמוציאים את המליחות מהמים והופכים אותם ראויים לשתיה. פעולות רבות נעשות כדי להבטיח את שימור איכות וכמות המים באגם. מפלס הכינרת הוגדר כדי לאפשר את התפקוד היעיל של משאבות "המוביל הארצי". הכינרת נודעת גם בשל חשיבותה הדתית ובשל היותה מרחב מקודש למאמינים הנוצרים.

צפו: סרטון הסבר של מקורות על מתקן השאיבה ספיר בכינרת –

<https://www.facebook.com/mekorot.il/videos/223822142042103>

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

9. איזו דת קבעה את המרכז העולמי שלה בישראל?

- הנצרות
- **הדת הבהאית**
- ההינדואיזם
- האיסלם

הרחבה:

שני המרכזים העולמיים של הדת הבהאית שוכנים בחיפה ובעכו. בעיר עכו קבור בהא-אללה (הנביא שכתב את רוב כתבי הקודש של הדת) ונמצאים בה הגנים הבהאים של עכו; בחיפה נמצאים מקדש הבאב (מייסד הדת), המרכז הרוחני והאדמיניסטרטיבי והגנים התלויים הבהאים.

לישראל הגיעו הבהאים לאחר שבהא-אללה הוגלה מאיראן, ארץ מולדתו וארץ מולדת הדת הבהאית, בתחילה לעיראק ואחר כך לטורקיה, ומטורקיה – לעכו.

הדת הבהאית היא דת מונותאיסטית (דוגלת באמונה באל אחד) ומסריה החברתיים דוגלים בשוויון: חינוך לכולם, שוויון בין גברים ונשים, צדק חברתי שמטרתו מניעת עוני ועושר קיצוניים. הדת הבהאית אוסרת לחימה ונשיאת כלי נשק ודוגלת בהימנעות ממעורבות פוליטית או צבאית במדינות שבהן חיים המאמינים ובחופש לאכול כל מאכל שאינו מזיק לגוף.

הגנים המרהיבים שבנו הבהאים בחיפה ובעכו הם חלק מהתפיסה האסתטית שמנחה את מאמיני הדת. בשנת 2008 הכריזה אונסק"ו על הגנים הבהאים כעל אתר מורשת עולמי.

10. אני פרח אנדמי לישראל (צומח רק בישראל), אני הוא...

- אירוס הביצות
- **אירוס הארגמן**
- כלנית מצויה
- סביון אביבי

הרחבה:

אירוס הארגמן הוא צמח אנדמי לישראל, והוא פרח מוגן. את שמו הוא קיבל מצבע פרחי הארגמן הכהה. הפרח שייך לקבוצת אירוסי ההיכל, הוא פורח בחודשים פברואר ומרץ, ואפשר למצוא אותו בקבוצות, שלעיתים מונות עשרות פרחים.

אירוס הארגמן גדל לאורך מישור החוף, על כורכר פריך, חול וחול-חמרה. הפיתוח ברצועה הזו פגע מאוד באוכלוסיית הפרח, וכיום קיימים פרטים של אירוס הארגמן בכמה שמורות טבע, בהן גבעת האירוסים, שמורת נחל פולג, שמורת שפך נחל שורק ובעמק גלילות.

11. מה הייתה תגליתו החשובה של אהרון אהרונוסון?

- הוא מצא מצבור נשק עצום של הטורקים
- **הוא גילה את אם החיטה (חיטת הבר) בישראל**
- הוא גילה שאחותו, שרה, שולחת לבריטים מסרים באמצעות יוני דואר
- הוא גילה מין חדש של שעורה

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

הרחבה:

בשנת 1906 יצא האגרונום וחוקר הצמחים אהרון אהרונוסון לסיור גיאולוגי. כשהיה ליד ראש פינה ראה פתאום צמח שנראה לו מוכר, ולאחר בירור קצר, הבין שמצא את "אם החיטה", צמח שאותו כבר חיפש בעבר במדרונות החרמון.

אומנם בדיעבד התברר שכבר במאה ה-19 נמצא צמח אם החיטה, אך אז הוא לא זוהה. מי שזיהה אותו לראשונה היה אהרון אהרונוסון והגילוי הזה הפך אותו לחוקר ידוע ומכובד, בעל תהילה עולמית.

אהרון אהרונוסון, אחיה של שרה אהרונוסון, נודע גם כמייסד מחתרת ניל"י (נצח ישראל לא ישקר) וכמי שעמד בראשה. מחתרת ניל"י פעלה בתקופת השלטון העות'מאני בארץ ישראל וסייעה לבריטים לכבוש את הארץ מידי הטורקים.

12. העיר העתיקה בעכו היא אתר מורשת עולמית

נכון / לא נכון

הרחבה:

בשנת 2001 הכריז ארגון אונסק"ו על עכו העתיקה כעל אתר מורשת עולמית בזכות חשיבותה ההיסטורית והתרבותית והיותה מיושבת אלפי שנים, ובזכות המבנים הצלבניים שבה והמבנה העות'מאני שנשמר. לצד עכו העתיקה, הוכרזו בישראל חמישה אתרים נוספים כאתרי מורשת עולמית: מצדה, העיר הלבנה בתל אביב, דרך הבשמים בנגב, התלים המקראיים והמקומות הקדושים לבהאים.

עכו העתיקה בנויה משני מפלסים נפרדים – העיר הצלבנית והעיר העות'מאנית. בעיר הצלבנית, שהיא ברובה תת קרקעית, קיימים שרידים מתקופת ממלכת ירושלים, והעיר העות'מאנית הוקמה למעשה על השרידים של העיר הצלבנית.

בהחלטת ארגון אונסק"ו על הכנסתה של העיר העתיקה של עכו לרשימת המורשת העולמית, נכתב כי "עכו העתיקה, עיר נמל היסטורית התחומה בחומה, הייתה מיושבת ברציפות מאז התקופה הפיניקית בחבל הארץ של שבט אשר. העדויות מהעיר הצלבנית, מאז 1104 עד 1291, שנמצאו כמעט בשלמותן מעל ומתחת מפלס הרחוב, מספקות תמונה בלתי רגילה של מתווה ומבנים של בירת ממלכת הצלבנים של ירושלים. העיר הנוכחית מאופיינת כעיר עות'מאנית מבוצרת מאז המאות ה-18 וה-19, עם מרכיבים עירוניים טיפוסיים של מצודה, מסגדים, חאנים ומרחצאות".

13. איזה מהיישובים הבאים הוא צורת התיישבות שהיא המצאה ישראלית וקיימת רק בישראל?

- חדרה
- אום אל פאחם
- בית אלפא
- בית הכרם

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

הרחבה:

בית אלפא הוא קיבוץ, צורת התיישבות שיתופית, שבבסיסה עומד רעיון השוויון והשיתוף הכלכלי והרעיוני. הקיבוץ הוא צורת התיישבות ייחודית למדינת ישראל ולציונות, ורעיון הקמתו מבוסס על ערכי שוויון סוציאליסטיים ועל השאיפה להתיישבות בארץ.

הקיבוץ הראשון בארץ היה קיבוץ דגניה א', שהוקם ב-1909 כ"קבוצה". חברי הקבוצה שאפו ליצור חברה שמתבססת על עבודה חקלאית; חברה שלפרטים בה אין רכוש פרטי, אלא רכוש הקבוצה הוא משותף לכולם – כל אחד תורם כפי יכולתו ומקבל לפי צרכיו.

בתקופת העלייה השלישית קמו עין חרוד ותל יוסף, הקבוצות הגדולות הראשונות, שקיבלו את השם "קיבוץ".

כיום הפכו קיבוצים רבים ל"קיבוצים מתחדשים", שבהם החברים עדיין שותפים בנכסי הקיבוץ ובמערכות הסוציאליות השונות וקיימת ביניהם ערבות הדדית, אך כל חבר אחראי לפרנסתו.

14. מה נכון להגיד על עגבניית השרי?

- מקורה של עגבניית השרי בדרום אמריקה
- בישראל פותחו זנים משופרים של שרי עם חיי מדף ארוכים
- השרי הישראלית הותאמה לגידול באקלים המקומי
- **כל התשובות נכונות**

הרחבה:

טענה רווחת היא כי עגבניית השרי היא המצאה ישראלית, אולם טענה זו אינה נכונה, לפחות חלקית, כיוון שעגבניית השרי "נולדה" במרכז אמריקה, וכבר במאה ב-17 היו עדויות לקיומה. ישראל תרמה תרומה משמעותית לגידול עגבניות שרי, עם מספר זנים שפותחו בארץ, בהם עגבניית השרי טומאצ'יו (Tomaccio), והזנים "מיליון מתוק", "גלילאה" ו"גליל" שפותחו בישראל.

זן הטומאצ'יו פותח בפקולטה לחקלאות ברחובות, והוא תוצר של 12 שנים של מחקר ופיתוח. מטרתם של החוקרים הייתה לפתח זן עגבניית שרי שיותאם לגידול באקלים המקומי החם, שחיי המדף שלו יהיו ארוכים ושיהיה נוח לאריזה.

את שמה, אגב, קיבלה עגבניית השרי מהדובדבן (שרי באנגלית), שלו היא דומה בצורתה.

15. הציפור הלאומית של ישראל היא:

- נחליאלי
- דרוו
- חסידה
- **דוכיפת מצויה**

הרחבה:

הדוכיפת נבחרה לציפור הלאומית של ישראל בשנת 2008 לרגל אירועי שנת ה-60 למדינה, במסגרת פרויקט שהשתתפו בו מומחים והציבור הרחב. לצד הדוכיפת התחרו על התואר הציפורים בולבול ממושקף, שלדג לבן החזה, סיקסק, חוחית, צופית, נשר מקראי, פשוש, בז אדום ותנשמת לבנה.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

כדאי לדעת על הדוכיפת:

- הדוכיפת מוכרת בעיקר בזכות הציצית שלראשה, שצבע נוצותיה חום-ורדרד וקצותיהן שחורים. צבען של הכנפיים שלה שחור-לבן והמקור שלה ארוך ומכופף.
- היא יציבה מצויה בישראל ומקייצת נפוצה במרכז הארץ ובצפונה.
- כאשר היא נוחתת, הדוכיפת פורשת את הציצית שלה.
- במעופה היא מרפרפת בתנועת כנפיים המתגברת ונחלשת לסירוגין.
- הדוכיפת מקננת בסדקי קירות, בגזעי עצים, מתחת לרעפים ואף בתוך צינורות.
- כאשר היא חשה בסכנה, היא משמיעה קול לחישה אופייני ומפרישה נוזל מצחין.